

HET ZUIDEN VAN HET LAND.

Het Zuiden van ons land had in Romeinse tijd een geheel ander karakter dan de overige delen. Terwijl de gebieden aan de Rijn en langs de kust in de eerste plaats een militair karakter hadden, lagen de Zuidelijker streken veilig binnen de grenzen. Hier ontwikkelde zich burgerlijk leven in steden als Maastricht en Heerlen, en in de talrijke dorpen en hoeven op het platteland. Het was het eerste gebied van ons land dat door de Romeinen werd bezet, het was ook het laatste dat zij verlieten; toen omstreeks het midden van de 3e eeuw de Rijn grens in feite werd opgegeven, bleven Limburg en een deel van Brabant over het algemeen nog in handen van de Romeinen. Het is moeilijk te zeggen, wanneer deze streken ophielden Romeins te zijn; vermoedelijk was het in het begin der 5e eeuw.

Maastricht.

Maastricht is ontstaan aan de samenvloeiing van Maas en Jeker op de plaats waar een belangrijke weg de Maas kruiste. Reeds vóór de komst der Romeinen bestond hier een kleine nederzetting, maar in Romeinse tijd beleefde de plaats een opbloei, toen de grote weg van Keulen naar Tongeren door de stad liep. Caesar moet al in 55 v. Chr. hierlangs getrokken zijn, maar van betekenis werd de plaats pas in de 1e eeuw na Chr.; haar grootte in deze en de volgende eeuwen blijkt uit de ligging en de talrijkheid van de begraafplaatsen. Zij lag in het veilige achterland, tot bij het terugtrekken van de bezetting van de Rijn grens de stad haar bescherming verloor. Muren werden toen gebouwd, die een deel van de binnenstad aan weerszijden van de toenmalige weg omvatten. Deze vesting beschermde de brug die, Zuidelijk van de Middeleeuwse brug, de oevers verbond. Op de rechter oever was inmiddels een tweede nederzetting (Wijk) ontstaan. Men mag aannemen, dat deze Romeinse stad zich geleidelijk tot Middeleeuwse heeft ontwikkeld. Doordat archaeologisch onderzoek slechts sporadisch heeft plaats gehad, is onze kennis van de Romeinse stad nog gering, en zijnde vondsten betrekkelijk spaarzaam.

Steen.

437. Bovenkant van een grafsteen. In een schelpvormige nis ziet men het bovengedeelte van een liggende man en de kop van een vrouw, met een meisje op de achtergrond. Goed bewaard is het ornamentale werk: een roos met aan weerszijden een capricornus.

438. Fragment, vermoedelijk van een grafreliëf, waarop een meisje te onderscheiden is, dat waarschijnlijk een luit bespeelt; rechts een arm van een grotere vrouwefiguur.

439. Het Gladiatorenreliëf is een heel bijzonder stuk. De linker gladiator is geheel gewapend en in aanvallende houding weergegeven, de rechter gladiator schijnt zich over te geven en de linkerhand naar het publiek op te heffen. De vorm der helmen is opmerkelijk. De voorstelling is vrij primitief.

440. Een onversierd altaar.

441. Een zgn. vier-godensteen: een vierkant voetstuk van een zuil, waarop het beeld van Iuppiter stond. Aan elk der vier zijden is in reliëf een godheid weergegeven, staande of zittend in een nis; het zijn: Hercules, Apollo, Fortuna, en waarschijnlijk Coelus met de hemelbol. Een zeer mooi stuk.

442. Marmeren kopje van een jongen. Het aardige kopje zelf dateert vermoedelijk uit de 4e eeuw, maar is in later tijd als gewicht gebruikt en hiertoe bijgekapt.

Overige vondsten.

443. Staafje van groen gedraaid glas; zulke staafjes dienden om zelf e.d. op een wrijfsteentje fijn te wrijven.

444. Buisje van been, lang 10 cm; de betekenis is onzeker.

446. Bronzen sleutel, nog stekend in de grendel van een slot, waarin hij is vast geoxydeerd.

447. Lamp van terracotta, gemaakt door de fabrikant FLORENT; op de bovenzijde twee vechtende dieren.

448-452. Vijf vrouwefiguurtjes van terracotta; het schijnen geen godinnen te zijn.

453. Grote wrijfschaal van terra sigillata (gerestaureerd); op de brede, vertikaal neerhangende, rand is in barbotine een versiering aangebracht van ranken, waartussen een stier.

454. Grote late schaal van terra sigillata.

455. Een volledig brandgraf. Het is samengesteld uit op de kant geplaatste grote tegels, die het ook dekten. In het graf werd aan één zijde een hoopje verkoolde beenderen gevonden, die nu evenals oorspronkelijk het geval was in een kistje zijn verzameld. Hiernaast stonden twee schaaltes en een kommetje van terra nigra, een zwart geverfde beker met deuken versierd (deze beker werd verbrijzeld aangetroffen),

en een wit kannetje met oranje banden beschilderd. In en naast de schalen en de kom lagen varkensbeenderen. Het aardewerk wijst op een datering omstreeks 300 na Chr.

70 Heerlen.

Heerlen, het Romeinse Coriovallum, is gesticht als een station aan de grote weg van Keulen over Maastricht naar Tongeren; bovendien liep van Heerlen een weg Noordwaarts naar Xanten, en een naar Aken. Het was dus een belangrijk knooppunt van wegen, dat de stad tevens tot een gewichtig centrum zal hebben gemaakt van het dicht bevolkte villa-gebied van Zuid-Limburg. De onderzoeken in de stad hebben een nog niet

75

geheel duidelijk beeld van haar oudste geschiedenis gegeven.

Een langrijk, daar het de beste voorstelling is van een Romeinse kast; hij doet heel modern aan. in de hoek een soort dressoir. Tenslotte zijn er enkele nisvormige

80

meubelen, waarvan de betekenis onzeker blijft.

445. Vijf bronzen chirurgische instrumenten aan een ring.

vóór-Romeinse nederzetting schijnt er niet te zijn geweest. De Romeinen vestigden zich hier reeds in het begin van onze jaartelling, maar eerst onder Claudius, toen de grensverdediging werd gereorganiseerd, schijnt een castellum te zijn gebouwd. In 70

85

na Chr. vernield door de Bataven, en sindsdien meer dan eens herbouwd, schijnt deze militaire vestiging, die vooral sinds omtrent 250 na Chr. belangrijk werd, zich tot het begin der 5e eeuw te hebben gehandhaafd.

90 Eerst enkele verspreide vondsten.

456. Zandstenen statuette van een zittende figuur, Minerva voorstellende, de rechterhand op een schild, de linker steunde op een lans. Een hoogst primitief stuk beeldhouwwerk.

457. Rond spiegeltje van wit metaal.

95

458. Bronzen lampje in de vorm van een voet. 459. Bronzen gesp.

460. Bronzen doktershamertje.

461. Gedraaid armbandje van brons.

462. Bronzen fibula, mooi gepatineerd.

463. Bronzen fibula in de vorm van een duif en versierd met émail.

100

464. Bronzen zegeldoosje, geëmailleerd.

465. Eivormig gewicht van brons.

466. Klein glazen flesje met zes versierde oortjes. 467. Klein kannetje van groen glas.

468. Grote beker van terra sigillata, versierd met een jachttafereel in barbotine.

105

469. Een late kom van terra sigillata.

470. Wrijfschaal met bijbehorende steen, die de vorm heeft van een gebogen duim.

471. Klein gezichtsurntje van ruwwandig aardewerk.

Zeer belangrijk zijnde thermen van Heerlen, het enige grote openbare badhuis, dat wij in ons land kennen; het dateert uit de tijd van Claudius.

110

472. Maquette van het gehele complex, dat 62 min het vierkant groot is. Op een hof, omgeven dooreen zuilenhal, waarin de bezoekers konden wandelen en zitten, staat het eigenlijke badhuis. Bewaard is slechts de onderbouw, ongeveer tot vloerhoogte. Men kijkt dus in de ruimte onder de vloer, waar talrijke kolommetjes staan die de vloer

115

moesten steunen. Door deze ruimte ging de hete lucht, die de vertrekken verwarmde; hiertoe waren ook de muren van boogjes voorzien. De oven van waaruit de hete lucht onder de vloeren en tussen de dubbele wanden van het gebouw werd gebracht is eveneens te zien. Reconstructietekeningen verduidelijken de inrichting. In de thermen zijn vele vondsten gedaan, ten dele van stenen die in de fundering van het gebouw zijn gebruikt.

120

473. Fragment van een officiële inscriptie, die de naam van keizer Claudius: TI CLAU (Tiberius Claudius) laat zien, waarschijnlijk de stichtingsinscriptie.

474. Fragmenten van gecanneleerde zuilen.

475. Een zuilkapiteel, versierd met krulmotieven (voluten).

125

476. Fragmenten van een versierd stenen voetbekken.

477. Gedeelte van een stenen wasbekken.

478. Stenen kommetje, waarschijnlijk een wrijfschaal.

479. Twee fragmenten van een groot reliëf.

480. Fragment van een grafsteen met een zittende figuur.

130

481. De bijna levensgrote kop van een man met korte baard. Een zeer mooi werk.

482. Enkele van de vele fragmenten van de wandschilderingen.

483. Gouden ring met zegelsteen.

484. Zilveren beslag, voorstellende de kop van de godin Minerva.

135 Ook de nijverheid was in Heerlen vertegenwoordigd. Talrijk zijnde hier gevonden ovens van pottenbakkers; sommige waren eenvoudig in de wand van een holle weg uitgegraven. Over het algemeen bestaat zulk een oven uit twee verdiepingen: onderaan de haard, die
140 dooreen rooster gescheiden is van de bovenste ruimte, waar de te bakken potten opgestapeld staan. Deze bovenruimte wordt telkens, wanneer gebakken wordt, overwelfd met een koepel van klei, gesteund door bogen van speciaal hiertoe vervaardigde langwerpige potten, die in elkaar passen. Een reconstructietekening maakt dit duidelijk.

485. Gewelfpotten van langwerpige vorm en met puntige bodem.

486. Slakken, afkomstig van de ovens.

145 487. Een kleine verzameling bruin geverfd aardewerk, dat te Heerlen is gemaakt en voor deze stad typisch pottenbakkersovens te Heerlen.

488. Een verzameling ander aardewerk, gevonden in de

Het gebied der villae.

150 In het veilige Zuiden van ons land kon men zich zonder bezwaar op het platteland vestigen op alleenliggende villae. Deze zijn vooral talrijk in Zuid Limburg, waar het villa-gebied aansluit bij dat in België en in Duitsland. Verder naar het Noorden van Limburg worden de villae schaarser, maar zij komen nog tot in de nabijheid van
155 Nijmegen (Kloosterberg bij Groesbeek, Plasmoien bij Mook) voor. Bij het onveilig worden van het platteland, omstreeks het midden van de 3e eeuw, worden de villae door hun bewoners verlaten, en menig gebouw wordt door plundersaars vernield.

De Romeinse villae zijn vaak meer grote boerderijen, dan buitenhuizen. Zij zijn met de tegenwoordige grote Limburgse hoeven te vergelijken, hoewel deze niet van de Romeinse villae afstammen. Het grootste deel van zulk een villa wordt ingenomen door
160 stallen en andere dienstvertrekken: de woonvertrekken nemen doorgaans een bescheiden plaats in. Alleen bij rijke bouwwerken vinden wij een weelderiger inrichting, waarbij decentrale verwarming en de badvertrekken niet ontbreken. De gevel bestond veelal uiteen zuilengang, aan weerszijden geflankeerd door torenachtige risalieten. Rondom het hoofdgebouw lagen natuurlijk nog verscheidene schuren.

165 489. Maquette van de villa Heihof bij Valkenburg, zoals zij is opgegraven. Dit is een heel eenvoudig voorbeeld van een villa; een reconstructie-tekening van zulk een villa is eveneens tentoongesteld.

170 490. Maquette van de gevonden fundamenten van het badhuis van de villa te Lemiers (waarvan ook een kaart aanwezig is), een voorbeeld van een weelderiger gebouw. Een badhuis bestond in hoofdzaak uit: een kleedkamer (apodyterium) en vertrekken voor het koude bad (frigidarium), het lauwe bad (tepidarium) en voor het hete bad (caldarium). De verwarming geschiedde door hete lucht, die vanuit een oven (praefurnium) werd geleid door de dubbele vloeren en wanden der vertrekken; de vele kolommetjes (van
175 gestapelde tegels) dienden om de bovenste vloer te dragen. Hetzelfde systeem werd toegepast bij de verwarming der woonvertrekken. Deze centrale verwarming heette hypocaustum.

491. Fragment van de bekleding van een muur, waarin men de verwarmingsbuizen van terracotta ziet tussen twee dikke lagen mortel; de muur zelf ontbreekt.

180 492. Stenen van verwarmingsbuizen met een, twee en drie openingen.

493. Kolommetje van cirkelvormige hypocausttegels.

In Stein zijn de fundamenten van een afwijkend gebouw gevonden; het is het praetorium van een statio, een gebouw, waarin voornamelijk reizigers werden ondergebracht. Het moet
185 een mooi en geriefelijk bouwwerk zijn geweest, dat geheel symmetrisch was aangelegd. In het midden, aan drie zijden omgeven dooreen gaanderij, was een binnenplaats; hierachter de hoofdzaal van het gebouw, voorzien van centrale verwarming, en afgesloten door een absis. Langs de buitenwanden van het gebouw lagen de logeerkamers, sommige voorzien van centrale verwarming. -De muren waren versierd met
190 voor onze streken bijzonder mooie fresco's.

494. Fragmenten van fresco's, met aquarellen, die een reconstructie van de wandversieringen laten zien.

195 De bewoners van de villae hereboeren waren veel welgestelder dan degenen, die de nederzettingen bij de militaire kampen aan de grens bevolkten. Sommige hadden bepaald rijk ingerichte huizen men kan bijna van kastelen spreken met eigen badgebouwen (als in Lemiers), met vloeren van mozaiek en beschilderde wanden, en opgeluisterd met beeldhouwwerk.

- 200 495. Fragmenten van een mozaïekvloer, waarin een stervormig ornament. Villa Vlengendaal bij Bocholt.
 496. Fragmenten van een wandschildering in fresco; grote bloemen. Villa Kloosterberg bij Groesbeek.
 497. Fragment van decoratief beeldhouwwerk; villa Vlengendaal bij Bocholt.
- 205 498. Zandstenen pilasterkapiteeltje met bladornament. Villa te Voerendaal.
 499. Groot Korinthisch kapiteel uit de villa Herkenberg bij Meerssen.
 500. Ongeveer levensgrote kop van zandsteen. Het is het portret van een vrouw, naar de haardracht te oordelen uit het midden der 2e eeuw. Hoewel de kop is beschadigd, blijkt duidelijk de voortreffelijke kwaliteit van dit werk, dat in de omgeving
- 210 gemaakt zal zijn. De achterzijde is geheel ruw; vermoedelijk is de kop een fragment van een reliëf. Uit de villa van Voerendaal.
 501. Zijkant van een altaar, waarop in laag reliëf een hoorn des overvloeds. Uit Lottum.
 502. Driegodensteen uit Kessel. Evenals no. 441 heeft deze steen gediend als voetstuk
- 215 van een zuil, waarop een beeld van Iuppiter stond. Op drie zijden staan in nissen voorgesteld: een staande Iuno Pronuba (godin van het huwelijk) met scepter in de linkerhand, en een offerschaal boven een vlamdend altaartje in de rechter, hierbij een vogel: Hercules staande, met leeuwenhuid naast zich afhankelijk, zwaar beschadigd; Minerva staande met de aegis (met kop van Medusa) op de borst; in haar rechterhand
- 220 houdt zij een lans, in haar linker een schild, dat rust op een altaartje. De achterzijde van het monument is glad en zal een geschilderd opschrift hebben gedragen. Het beeldhouwwerk is voortreffelijk. Deze steen is lang ingemetseld geweest onder het hoofdaltaar van de kerk van Kessel; hij dateert uit het einde der 2de eeuw of het begin van de 3e eeuw.
- 225 Ook met de bewoners van de villae maken wij kennis. In de villa Ravensbosch bij Valkenburg zijn namelijk drie bronzen plaatjes gevonden met de namen en functies van vooraanstaande personen uit de stad Colonia Ulpia Traiana (bij Xanten). Na volbrachte ambtsperiode trokken deze notabelen zich blijkbaar op hun landgoed terug. De plaatjes
- 230 zullen uit de 3e eeuw dateren. 503. Fragment van een bronzen plaatje met het opschrift: M(arco) Vitalini(o), dec(urioni) C(oloniae) U(l-piae) T(raianae), qu(aestori)cio, Ilvir(o) q(uin-quennali), lulius amico optimo. T(ito) Tertinio ... aedilicio ... C(oloniae) U(lpiae Traianae) pagus Catual(ium patro)no. Vertaald: "Aan Marcus Vitalinius, lid van de gemeenteraad van Colonia Ulpia Traiana (Xanten), oud wethouder van financiën, burgemeester, zijn beste vriend, wijdt dit lulius. Aan Titius Tertinius ... oud wethouder ... van Colonia Ulpia Traiana, zijn beschermheer, wijdt dit het dorp der Catuales". Deze laatste plaats lag op de linker oever van de Maas bij Maaseik.
- 235 No. 503: afgietsel (origineel in het Rijksmuseum van Oudheden): nrs. 504 en 505: Provinciaal Limburgs Museum. in de villae vinden wij natuurlijk ook de sporen van het dagelijkse leven en van het uitgeoefende boerenbedrijf.
- 240 504. Fragment van een dergelijk bronzen plaatje met het opschrift: Hono(ri) T(ito) Terti(nio) ... Nu dec(urioni), Ilvir(o) Coloniae Ulpiae Traianae), Mansuet(us et) Macrin(us). Vertaald: "Ter ere van Titus Tertinius ... lid van de gemeenteraad en burgemeester van Colonia Ulpia Traiana, wijden dit Mansuetus en Macrinus".
- 245 505. Fragment van een dergelijk bronzen plaatje met het opschrift: Te(rtinio) dec(urioni) Coloniae Ulpiae Traianae, lI)vir(o) quinquennali) Flor a(mico optimo). Vertaald: "Aan Tertinius lid van de gemeenteraad van Colonia Ulpia Traiana, en burgemeester, zijn beste vriend, wijdt dit Flor
- 250 506. Oesters behoorden ook tot het Romeinse menu. Zij werden niet alleen gegeten dicht bij de kust, maar ook in Zuid-Limburg. Villa Herkenberg bij Meerssen.
 507. Twee stel benen fluiten, een stel uit Valkenburg,
 508. het andere van onbekende vindplaats in Limburg.
 509. Terracotta lampje met toneelmasker. Uit Blerik.
- 255 510. Kruikhals, nog voorzien van een bronzen stop. Gevonden in Limburg.
 511. Kegelvormig schietlood; uit Reymersbeek bij Hoensbroek.
 512. Bronzen lepeltje uit villa Vlengendaal bij Bocholt.
 513. Ijzerwerk uit de villa Vlengendaal bij Bocholt; blijkbaar van een boerenschuur: een slot met zware spijkers, scharnier, mestvork, schoffel en een instrument, waarvan
- 260 de betekenis onzeker is.
 514. Twee ijzeren scharnieren. Villa Bakkerbosch bij Heer.
 515. Ijzeren paardenbit uit Geul
 516. Een vondst van hoefijzers, kluisters voor paarden, hoofdstellen en een bronzen tuigversiersel uit Maasniel.

- 265 Bronswerk.
 517. Kleine wierookbrander op drie voetjes. Gevonden in Limburg.
 518. Wierookbrander met deksel, met zilver ingelegd. Gevonden in Limburg.
 519. Twee bronzen statuetten, gevonden in Limburg.
 De 520. beeldjes zijn even groot en van dezelfde makelij, vormen dus wel een stel.
 270 Het zijn figuren van naakte jongens, beide met lang haar; een draagt een cither, de ander heeft een offerschaal in de hand. Ruw provinciaal werk.
 521. Miniatuur potje van bolle vorm, met zes oogjes. Uit Echt.
 522. Grote zeef van zwaar model. Uit Geleen.
 523. Komfoor op een gegoten drievoet; de drievoet is met bladornamenten versierd. Een
 275 mooi stuk uit de villa Bakkerbosch bij Heer.
 524. Het schild van Blerik. In het midden een hoog uitgedreven knop, waarop een kop van Medusa, omgeven dooreen eikekrans; rond de voet van de knop een krans van gegraveerde blaadjes. Langs de buitenrand van het schild een krans van eikebladen met eikels. Waarschijnlijk uit de 1 eeuw. Het stuk is vermoedelijk de versiering geweest
 280 van een rond pronkschild.
- Aardewerk.
 525. Grote bolvormige vaas van terra sigillata, versierd met ranken in barbotine; op de rand onder de afgebroken hals rest van een opschrift: 2e eeuw. Gevonden in
 285 Limburg.
 526. Laag bekertje van terra nigra; de wand is zeer dun en fijn. Uit Echt.
 527. Grote donkerbruin geverfde urn, versierd met plooien. Gevonden in Limburg.
 528. Grote bolvormige kan, zwart gelakt met versiering in witte barbotine. Rondom het opschrift; VIVATIS MVI: "Leeft wel" of "proost". Uit Boorsheim.
 290 529. Bruin kannetje met goudglans, een duidelijke imitatie van een bronzen kan. Uit Stein.
 530. Hoezeer Romeinse en inheemse elementen samengingen. bewijzen een Romeins en een inheems (Sunisch) potje, samen gevonden in een graf bij Elsloo.
 531. Lepel van groen glas. Uit Geleen
 295 532. Klein bolvormig potje met twee oortjes, versierd met een spiraalsgewijs aangebrachte draad van glas. Uit Echt.
 533. Kommetje van troebel wit glas.
 534. Bolvormig wit potje, versierd met ribbels.
 Twee witte glazen bekertjes, die in elkaar staand aangetroffen werden. Een staafje
 300 van barnsteen, ongetwijfeld een spinklos. Verder bevonden zich in het graf enkele kleine voorwerpen als een bronzen lampje, een ring, een munt van Traianus. 535. Bolvormig flesje van donkerblauw glas met een sierlijke hals.
 536. Groenachtige lage fles met hoge hals en mooi oor. Uit Mesch.
 537. Lage groene urn met gegraveerde lijnversiering en twee oren. Uit Obbicht.
 305 538. Rechthoekige blauw-groene fles met twee oren. Uit Graetheide.
 539. Zeshoekige fles. Uit Graetheide
 540. Grote hoge fles van blauw glas, met een mooi afgewerkt oor. Uit Graetheide.
 541. Grote blauwe urn met twee oren. Uit Graetheide.
- 310 Ook uit hetgeen men de doden in het graf meegaf blijkt de rijkdom van de streek. Helaas kunnen de twee rijkste grafvondsten (uit Heerlen, thans in het Rijksmuseum van Oudheden) niet worden tentoongesteld; een ervan bevatte een unieke verzameling snijwerk in barnsteen en een heel fijn gouden flesje, de andere een tweetal prachtige druiventrossen van glas (zie foto). Een derde grafvondst is tentoongesteld.
 315 542. Een bijzondere grafvondst is gedaan in Stein, waar in een grote sarkofaag van buitengewoon model (zie foto), fijn glaswerk is gevonden.
 Een hoog vaasje van geheel wit glas, versierd met bladvormige slingerornamenten van opgelegd glas in blauw, geel en wit (melkglas). Het vaasje staat op een klein voetje. Een zeer bijzonder stuk, dat gemaakt is door de beste glasblazer van het om zijn
 320 glaswerk toen bekende Keulen, de zgn. "slangenmeester"; tweede helft der 2e eeuw. Een vaasje van wit glas in de vorm van een liggend vaatje; het is omwonden met een draad van geel glas.
543. De sarkofaag van Stapelveld is een uniek en zeer belangrijk monument, doordat
 325 hij niet van buiten, maar van binnen versierd is met een reliëf. Het beeldhouwwerk stelt de dode, de bewoonster van een grote villa, voor, temidden van haar dagelijkse omgeving. De vrouw zelf ligt op een rustbank van hout met bronzen beslag. Naast het voetein de is haar huis afgebeeld; de zijgevel van een grote villa, met links de vooruitspringende linkertoren van de voorgevel; de vensters met hun glas en de luiken
 330 (bij één venster open, bij een ander gesloten) zijn ingegrift. Naast het hoofdein de

van de rustbank, aan de korte zijde van de sarkofaag, staat een (waarschijnlijk rieten) stoel. Hiernaast, op een laag onderstel, een grote kist, waarop sleutelgat en hengel te zien zijn; waarschijnlijk een klerenkist. Op de tweede lange zijde vinden wij eerst een soort lage bank, waarop drie glazen flessen staan, twee vierkante en een ronde (zoals No. 540). Vervolgens komt een rond tafeltje op drie poten, die de vorm hebben van een leeuweklaww, bekroond met een leeuwepoot; misschien was het een klein driehoekje van brons (voor een poot van zulk een driehoekje, zie no. 216). Hiernaast een étagère: beneden bronzen kannen (de linker als no. 7), op de middelste plank twee emmers (als No. 96), bovenop drie (vermoedelijk bronzen) bekers en een geribd potje. De grote houten deurenkast hiernaast is weer heel be-

335 Deze sarkofaag is niet alleen om zijn voorstellingen belangrijk, maar ook is het misschien het beste, en zeker het gaafste, stuk beeldhouwwerk, dat uit Romeinse tijd in ons land is gevonden. Stilistisch behoort het werk tot de Keulse school uit het derde kwartaal der 2e eeuw.

340 544. De sarkofaag is beschadigd door grafrovers, die erin zijn doorgedrongen. Niettemin zijn verscheidene kostelijke stukken van de inventaris bewaard gebleven. Gouden halssnoer, bestaande uit 16 geribde buisjes. Twee gouden vingerringen met stenen. Een zeer mooie twaalfhoekige gouden ring; de ring is bandvormig en opengewerkt; uitgespaard zijnde woorden: LUNONI MEAE, dwz. "Aan mijn luno" (met

350 "Iuno" duidde men de beschermgeest van de vrouw aan). Een gouden speldje in de vorm van een platte ring. Gouden oorhangertje met groen email; dit email is weer met vergulde ornamenten versierd. Een zilveren handspiegeltje. Twee glazen en een aarden flesje, die niet zijn tentoongesteld.

355 Brabant.

De huidige provincie Noord-Brabant heeft weinig Romeinen gezien. Wel moet Caesar reeds door deze streek zijn getrokken maar het 'gebied was zo zwaar bebost en ten dele zo moerassig, dat er geen nederzettingen van betekenis zijn gesticht; ook de grote wegen meden dit gebied. Hoe gevaarlijk het was blijkt uiteen vondst die nabij

360 Deurne in de Peel werd gedaan. Hier is blijkbaar in de 4e eeuw een hoog Romeins officier met paard en al in het moeras verdwenen. Onderdelen van zijn pronkhelm (thans bekend als de Peelhelm; zie foto) werden teruggevonden met andere resten van zijn uitrusting. De helm (helmkap, nekbeschermer en een wangklep) kan helaas niet worden tentoongesteld; hij berust in het Rijksmuseum van Oudheden. Dit neemt niet

365 weg, dat verspreid in Brabant Romeinse vondsten zijn gedaan.

545. Een zeer grote bronzen casserole, versierd met een maskertje van Medusa; 1e eeuw na Chr. Gevonden in Mill.

546. Kleine bronzen casserole, afkomstig uit de Dommel nabij St. Michielsgestel.

547. Bronzen vingerring, tevens sleutel.

370 548. Bronzen naald, waarschijnlijk gebruikt bij de kleding. De naald is in een flauwe S-vorm gebogen, en eindigt in een hondekop.

549. Bijzonder voor ons land zijn zes Gallische munten. Het zijn gegoten bronzen stukken, voorzien van zeer barbaarse muntbeelden. Dergelijke munten circuleerden tamelijk veel in België, maar in ons land komen zij hoogst zelden voor.

375 550. Een zeer mooie statuette van pijpaarde, voorstellende de godin Diana als jageres. Begin der 2e eeuw; uit Veldhoven.

551. Belangrijk is de vormschotel voor een terra sigillata kom, naar verluid gevonden in de Maas bij Alem. Bij het vormen van de vaas werd de weke klei in zulk een vormschotel gedrukt, waardoor hij zijn reliëfversiering kreeg. Deze vormschotel is

380 voorzien van de naam van de pottenbakker Cerialis, van wie wij weten, dat hij omstreeks het midden der 2e eeuw te Rheinzabern (bij Spiers) werkte. Hij schijnt echter zijn vormschotels verhandeld te hebben: men heeft er in verschillende plaatsen van Zuid-Duitsland gevonden en ook een te Keulen.

552. Een bolvormig vaasje van terra sigillata, met ingesneden rankenversiering. Uit

385 Escharen.

553. Witte aarden kruik uit de Maas bij Ravenstein, met drie geschilderde opschriften: LOVI MAXIMO LIBENTER, dwz. "volgaarne gewijd aan de allerhoogste Iuppiter", L X G PIA FIDELIS, dwz. "het 10e legioen Pia Fidelis" (erenaam die het 10e legioen in 89 na Chr. ontving: in 105 vertrok het legioen uit ons land); het derde

390 opschrift is onleesbaar.

langrijk, daar het de beste voorstelling is van een Romeinse kast; hij doet heel modern aan. In de hoek een soort dressoir. Tenslotte zijn er enkele nisvormige meubelen, waarvan de betekenis onzeker blijft.

395 Cuyk.

- De belangrijkste Romeinse plaats in Brabant, Cuyk, ligt op de plek, waar de weg die de linker oever van de rivier volgde, overstak om Nijmegen te bereiken. in de Oudheid heette de plaats Ceuclum. De oudste vondsten ter plaatse dateren uit de eerste eeuw na Chr.; daarna is er onder Traianus (begin der 2e eeuw) een versterking gebouwd. 400 Deze versterking is vernieuwd, toen Iulianus (de latere keizer Iulianus de Afvallige) in 358 na Chr. hier een veldtocht tegen de Franken ondernam.
554. Fragment van een officiële inscriptie met de naam van Traianus.
555. Witte kruik met het opschrift: PRI ADE, waarschijnlijk: pristinus adeps,
405 "levertraan".
556. Grote lamp van terracotta met twee pitten.
557. Kleine terracotta lamp in de vorm van een helm.
558-559. Twee bordjes van terra sigillata; eerste helft der 2e eeuw.
560. Kleine witte amphora met drie oren.
- 410 561. Goudstuk (aureus) van Antoninus Pius, van 156 na Chr., gevat in een gouden rand, die met rode steentjes bezet is geweest, en voorzien van een oogje. Dergelijke medaillons werden als sieraad gedragen.
- 415 Nrs. 437-455: Provinciaal Limburgs Museum.
No. 456: Rijksmuseum van Oudheden; de overige nummers: Gemeente Museum, Heerlen.
Nrs. 472-484: Gemeente Museum, Heerlen.
Nrs. 485-487: Gemeente Museum, Heerlen; no. 488: Dr. H. J. Beckers.
Nrs. 489, 491, 492: Provinciaal Limburgs Museum; no. 490: Rijksmuseum van Oudheden;
420 no. 494: Dr. H. J. Beckers.
Nrs. 496, 502: Rijksmuseum van Oudheden; de overige nummers: Provinciaal Limburgs Museum.
Nrs. 506-515: Provinciaal Limburgs Museum; no. 516; Provinciaal Utrechts Genootschap.
No. 523: Rijksmuseum van Oudheden;
425 no. 524: Rijksmuseum Kam; de overige nummers: Provinciaal Limburgs Museum.
Nrs. 525-529: Provinciaal Limburgs Museum; no. 530: Dr. H. J. Beckers.
Nrs. 531-541: Provinciaal Limburgs Museum.
No. 542: Provinciaal Limburgs Museum. Een ander, zeer bijzonder, graf werd gevonden te Stapelveld.
- 430 Nrs. 543-544: Rijksmuseum van Oudheden; no. 543 is een afgietsel
No. 552: Rijksmuseum van Oudheden; de overige nummers: Centraal Noord-Brabants Museum.
No. 561: Kon. Penningkabinet; de overige nummers: Centraal Noord-Brabants Museum.